

INTERPREȚII AI LUI HAMLET

Cel dintîi Hamlet pe care l-am văzut a fost Constantin Nottara, fixat în apogeul său artistic. Aveam vreo zece ani și nici prin gînd nu-mi trecea că peste alți zece ani maestrul îmi va pune în scenă piesa *Înșir-te mărgărite*, iar peste douăzeci de ani îi voi fi director la Teatrul Național, directorul celui ce fusese idolul copilăriei mele. Neuitate sînt amintirile mele despre Nottara, în rolul îndoliatului prinț al Danemarcei. O mare melancolie, amestecată cu sarcasm, caracterizau jocul acestui corifeu al scenei noastre. Ani întregi am purtat în urechi și-n suflet replicile pline de poezie și de amărăciune ale lui Nottara. De cîte ori vedeam pe alții în acest rol, îmi aduceam aminte de atitudinile maestrului, de vocea lui gravă și de intonațiile lui atît de variate și de obsedante. Pe măsură ce Nottara îmbătrînea și eu intram în maturitate, am continuat să-l văd de cîte ori juca pe Hamlet. Magia continua. Nu mai exista un alt Hamlet pentru mine. Esteții vremii nu se împăcau cu felul lui Nottara de-a înfățișa pe acest celebru erou al tuturor dramaturgilor. Dar eu am rămas neclintit în admirația mea, pornită dintr-un suflet fraged, copilăresc, și ea nu m-a părăsit niciodată.

După un deceniu, la vârsta de douăzeci de ani, mi-a fost dat să văd, la Paris, pe cel mai mare actor care cred că a trecut pe planetă, pe Mounet-Sully, decanul Comediei Franceze. L-am văzut de paisprezece ori în Hamlet și tot de-atîtea ori în Oedip-Rege. Eram tînăr, singur și sărac. Economiseam cu dureroase privațiuni francul cu care mă urcam la galerie, de cîte ori citeam pe afiș numele titanului. Jocul lui Mounet-Sully îmi aducea aminte de Nottara, fiindcă și Nottara își aducea aminte de Mounet-Sully, cînd interpreta și el același personaj. Amîndoi, Nottara și Mounet-Sully, apăreau într-un Hamlet cu barbă. Mounet-Sully, fiindcă era înzestrat cu o bărbie îngustă, aproape absentă, care nu cadra cu splendoarea-i fizică, bărbie pe care trebuia s-o mascheze, iar Nottara, fiindcă văzuse pe Mounet-Sully. (Îmi spunea vechiul și bunul său prieten, regizorul Paul Gusty, că, în tinerețe, vocea lui Nottara o auzcai întii cu fruntea.)

Nottara era mic de statură, avea o voce metalică. Mounet-Sully, modelul maestrului nostru, era un om înalt, foarte armonios construit și al cărui glas era cînd un răget de leu, cînd un flaut visător, cînd o dezlănțuire de furtună, cînd o procesiune de harpe.

După indicațiile autorului, Hamlet trebuie să poarte barbă. Și celebrul actor englez Kean a jucat pe Hamlet. Dar majoritatea interpreților de mai tîrziu, care vor să fie frumoși, suprimă din text fraza: „cine-mi zmulge barba și mi-o aruncă în obraz”, și-l joacă pe Hamlet spîn.

Un Hamlet cu barbă a mai fost și marele actor sovietic Kacealov, care purta și o haină călugărească: doar eroul învățase teologia la Wittemberg!

Cînd, la douăzeci de ani, l-am văzut pe Mounet-Sully în Hamlet, eram destul de evoluat, ca să-l judec cu obiectivitate. Am și publicat atunci un foileton despre el în revista „Țara noastră” din Sibiu (1909). În costumul medieval, cu pelerina pe umeri, acest bărbat superb (la șaptezeci și cinci de ani Mounet-Sully continua să fie superb), era mai mult un prinț din renașterea italiană, un monarh francez cu atitudini elegante, feline, decît omul de la nord, despre care maică-sa Gertruda spunea că e scurt, gras și gîfîie...

Dar câtă noblețe, cât clan, câtă poezie, ce misterioasă încăntațiune se desprindeau din fiecare scenă, din fiecare apariție, din fiecare gest al marelui tragedian!

Și câtă mlădiere în vocea pe care o putea folosi în toate registrele ei miraculoase! Mounet-Sully mi-a dat cele mai puternice senzații de artă dramatică.

Un remarcabil Hamlet a fost și actorul german Alexander Moissi. Mic de stat, firav, Alexander Moissi, acest albanez din Durazzo, italianizat, apoi germanizat, a fost unul dintre cei mai elocvenți Hamleți pe care i-am văzut.

Glasul său era dulce, un glas de tenor italian, făptura lui, puțintică — ceea ce a făcut pe unii răuvoitori să spună despre el că nu era un Hamlet, ci un Hamletino —, dar câtă vigoare, cât patetism, cât lirism erau concentrate în acel om puțintel, în ochii lui imenși, visători, plini de fantome! Moissi urmase pe scena germană marelui actor vienez, Kainz, celebru prin splendida-i dicțiune și viteza cu care debita textul. L-am văzut în 1909, în mai multe piese la Burgtheater din Viena. Un spectacol cu Kainz, în rolul principelui danez, dura cu un sfert de oră mai puțin decât cele interpretate de alții.

Hamlet și Protasov din *Cadavrul viu* al lui Tolstoi au fost rolurile cele mai de frunte ale lui Alexander Moissi. L-au văzut și bucureștenii în 1920. L-au aplaudat. L-au aclamat cu același entuziasm cu care a fost primit pe scenele germane și, mai târziu, în Uniunea Sovietică.

Compatriotul nostru ieșean, Eduard de Max, care, alături de Mounet-Sully, a fost cel mai mare tragedian al epocii sale, a jucat și el pe Hamlet, în tinerețe, într-o interpretare foarte personală, foarte stranie. Eu nu l-am văzut în acest rol, dar, după cum mi-a povestit el însuși, creația compatriotului nostru trebuie să fi fost foarte originală.

Monologul „a fi sau a nu fi”, el îl recita, după ce, jucându-se cu pumnalul, se înțeapă, din nebagare de seamă, în deget. Și acest accident răscolește-n el ideea morții, care îi inspiră celebra tiradă. Hamlet n-a fost una din marile realizări ale lui de Max. Dovadă că, după această scurtă apariție, el n-a mai reluat-o, n-a mai desfășurat-o pe o scenă importantă. Într-un turneu pe care l-a făcut la începuturile carierei sale, a jucat pe Hamlet și-n România, cu Marioara Ventura în rolul Ofeliei.

Pare-se, că înaintea lui Nottara, scena românească a cunoscut un neuitat Hamlet înfățișat de Grigore Manolescu. Acest bărbat frumos, cu o mare știință a tehnicii actricești, cu o voce bine timbrată, a jucat în foarte multe piese roluri de toate categoriile.

Un alt mare actor, Tony Bulandra, lipsit de lirism, excela ca și Nottara, care n-a fost nici el un liric, în roluri de compoziție. Ținuse mult să apară și în capodopera care a ispitit pe toți actorii de anvergură. A jucat pe Hamlet corect și dacă s-a înfățișat mai mult sportiv decât intelectual, mai mult spadasin decât ginditor, a fost bine primit de publicul nostru, al cărui favorit era de multă vreme.

I-a urmat, pe scena Teatrului Național, marea surpriză care a fost Aristide Demetriad, incontestabil, cel mai bun Hamlet românesc.

Pină la Hamlet, Aristide Demetriad fusese un actor care nu era clasificat printre cei dintâi ai scenei noastre. Apariția lui, imediat după Tony Bulandra, a fost marea dar al stagiunii, a dezlănțuit un entuziasm general. Piesa, care părea epuizată, a pornit pe o serie nouă și s-a jucat ani întregi, însemnând consacrarea definitivă a unui tragedian plin de sensibilitate, cu o voce caldă, duioasă, cu accent liric unic, cu o melancolie și o noblețe care ar trebui să fie nota dominantă în jocul actorilor ce atacă acest rol prestigios, atât de bogat în revărsări de patetism, de suferință, de revolte, de prefăcătorie, de ironie, de contemplațiune filozofică și de mlădiere athletică a corpului.

De la Demetriad încoace, Hamlet a mai fost jucat la noi de Ion Manolescu, George Vraca, V. Valentineanu, George Calboreanu și alții. E păcat că nici unui director nu i-a trecut prin cap să distribuie și pe actorul-poet Emil Botta, care ar fi fost un inspirat urmaș al lui Aristide Demetriad, posedând tot lirismul, tot inefabilul ilustrului său înaintaș.

Pe când vom vedea un actor contemporan român intrînd în această strălucită competiție? E firesc să așteptăm de la teatrul zilelor noastre un Hamlet la fel de strălucitor ca în interpretările la care m-am referit!